

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Oratio de Casparo Crvcigero

**Melanchthon, Philipp
Creutziger, Caspar**

Witebergae, 1549

VD16 M 3747

Oratio de Casparo Crucigero, ab Erasmo Rheinolt Salueldensi recitata.

urn:nbn:de:bsz:31-61737

memoriam amici nostri Cassari Crucigeri, cuius moribus hoc mense anno superiore ingrauescere ceperat. Itaq; cum mihi adsidue iam obuersetur eius imago, & desiderio eius non solum propter amicitiam & studiorum coniunctionem, sed etiam propter Ecclesie orbitatem ingenti adficiar, etiam in hunc locum commemorationem studiorum & uirtutum eius adferendam esse duxi. Notum est enim illud omnibus, οὐδ' τις ὄλγῃ, κῆρε καὶ τῆρ χεῖρ ἔχει. Nec tantum ut uel dolori meo indulgeam, uel debitum amicitie nostrae munus praestem, hoc argumentum delecti, sed multo magis adulescentum causa, quibus exemplum recens et illustre propono, cuius consideratio de his ipsis studijs, in quibus uersantur, multa eos mouere poterit. Nec instituam graeco more Panegyricam laudationem, sed breuiter uitae ipsius historiam, studia, & de maximis rebus iudicia narrabo, quorum memoria posteritati utilis est. Atq; utinam multorum eruditorum ex illa sinceriore antiquitate testimonia, uere & perspicue scripta extarent. Nam hoc ipso consilio Deus aliquos in Ecclesia excellentibus donis ornat, ut testes sint uerae sententiae, & alios erudiant ac sua suffragatione confirmet. Erit igitur & hanc ipsam ob causam narratio simplicior, quia uolo eam testimonij pondus habere, cum quidem ipsius pectus mihi penitus notum fuerit. Et quoniam haec aetas plena est suspitionum, & calumniarum, & uere, ut Homerus inquit,

οὐχ

δυο ὁμοίαν κενὰ ἔγραψεν ἁλλήλοισι, ne quid finxisse
uidear, testes mee orationis esse uolo, Reuerendum
uirum Pastorem Ecclesie nostre, & Georgium Ro-
rarium utros integerrimos, quibus fuit familiarissimus.
Instituam igitur ueram, et nudam commemorationem,
ac prorsus, ut Geometer, lineas tantum ad ficij ducam,
de quibus extrui magnum opus posse facile intelligi po-
terit.

Ordinar autem, sicut usitatum est, a patria.
Natus est Caspar Cruciger in inchyto oppido Lipsia.
Hic est de patrie laudibus rhetorico more dicturus
esset, quantum uolumen addi posset. Sed ipse patriam
præcipuam Ecclesiam esse sensit, nec tam natalis loci
celebritate letatus est, quam quod Ecclesie ciuis factus
est. Nec tamen ingratus fuit patrie, Agnoscebat sin-
gularem scelicitatem esse nasci in tali urbe, in qua cum
optimarum artium studia floreant, & magna sit eru-
ditorum frequentia, inueniri doctores adolescentie
commodius, quam alibi possunt.

Est autem uim ingenij, que fuit in eo excellens
& mirifica, non solum ad causas phycas refero, sed
singulare Dei donum fuisse statuo, tamen & a paren-
tum natura, & a causis cœlestibus aliqua natura præ-
stanti a sumpta uidetur. Fuit enim in matre uirtus exi-
mia. Et de positu siderum memini Gauricum ita iudi-
care, ingenij excellentiam mirandam significari, sed si-

mul etiam uarios morbos denunciari. Ac si quis requi-
rit positum siderum, ut extare multa exempla opta-
rim, is tempore indicato thema constituat. Natus est
enim Caspar Anno 1504 die prima Ianuarij circiter
horam primam, post mediam noctem, ita ut duo tan-
tum sint domicilia omnium Planetarum, Sol, Venus,
& Mercurius in Capricorno tertium locum ab Horo-
scopo occupant, Ceteri omnes in Cancro, Saturnus,
Iupiter, Mars & Luna uoluuntur in nono loco, extatq;
tantum supra finitorem (scilicet) spica Virginis, quan-
tum infra adhuc absunt a linea horizontis aut lucen-
tes in utraq; chete, quæ quidem nobis simul oriuntur.
Congruum etiam totius asterismus Leonis cum decimo
loco ab horoscopo. Est omnino congressus stellarum
non uulgaris, de quo ab eruditis multa disputari pos-
sent. Sed cum ingenij & studiorum significatio sit
illustris, cetera omitto. Et habuit ipse gubernatorens
alium multo meliorem & potentiorum, scilicet, Spiri-
tum sanctum, quo cum eterno Patre & domino no-
stro Iesu Christo copulabatur uero incendio amoris de-
uini, & uirtutum semina in eo fouebantur.

Accedo igitur ad puericiae studia. Esi nihil in co-
torum, aut asperum, aut immitte fuit, tamen tempe-
rarentum fuit melancholicum, & ut ita dicam, pene
Socraticum. Itaq; & pauciloquus erat, & cogitabat
suis, & sepe in medijs sodalicis quasi peregrinante
animo.

animo. Visus est igitur initio parentibus hebetior, & segnior. Sed cum celeriter percepisset Grammaticen apud uirum integerrimum Georgium Heltum, postea commendatus est Casparo Bornero, qui cum animaduerteret nequaquam esse tardam aut ignauam naturam, ut uidebatur, sed & auidam doctrinae, & celeriter arripientem omnia, quae proponebantur, & uel inter ludos, cum aliud agere existimabatur, cogitatione intentam in ea, quae discerat, ac sanitatem iudicij, ac facilitatem & perspicuitatem in explicandis cogitationibus eximiam esse, bene sperare Parentes de ingenio filij iussit, & fuit hortator, ut apud Petrum Mosellanum in utraq; lingua exerceatur. Antea graece docentem paulisper audiuit Crotum Britannum, ubi commilitonem habuit Ioachimum Camerarium, quem illa prima aetatis studia commemorantem audiuius de Crucigero dicere, tunc quoque in speciem uisum esse ceteris segniorem, & tamen plus didicisse, quam alios commilitones. Postea cum apud Petrum Mosellanum formare latinam orationem didicisset, & in Graeca lingua multum proficeret, & in moribus nihil esset arrogantiae, nihil insolentiae, nihil fuci, nihil peruersitatis, sed natura recta, candida, modesta, disciplinae patiens, amans ueritatem, pietatem erga Deum & castitatem. Petrus eum, ut erat sagax ingeniorum censor, ita ut filium complexus est. Et laudauit indolem, iuuentutem, & mores adolescentis uniuersa Academia.

Cum autem utilissimis exercitijs utriusq; lingue apud Petrum amplius quadriennio excoluit esset, & propter luem Lipsie grassantem paulisper secedendum esset, una cum Bornero uenit in hanc uicinam Academiam, precipue ut doctrina de Deo recte cognita, ueris officijs Deum coleret, et Ecclesie postea usui esse posset. Nam ad hos fines studia & uitam referebat, Deo, ut postea euentus ostendit, quasi per gradus eum ducente in hanc stationem, in qua postea bonam operam Ecclesie nauauit. Hic ad priora exercitia lingue latinae & Graecae, adiunxit studium linguae Ebraeae, ac omnes ita didicit, ut adeo familiariter ei nota essent, ac si nativae ipsi, non insiticiae fuissent. Audiebat studiose & doctrinam Ecclesiae, ac uniuersae antiquitatis certamina, & iudicia conferebat, ac ueros omnium dogmatum fontes querebat.

Hoc studium & moribus castis ac pijs ornat, eratq; eius familiaritas Bornero, Ioachimo Camerario, Petro Suauenio, Hieronymo Baumgartnero, Chiliano Golstein, Michaelo Rottingo, & alijs eruditissimis uiris incundissima.

Aliquanto post uxore ducta Medicae artis doctrinam cognoscere cepit, quam & postea sic amauit, ut nunquam eius studium omiserit. Nec solum nouerat herbas & frutices, sed ipse duos hortos sua manu magna uarietate stirpium ornauit. Remedia etiam
precipua

praecipua morborum ei notissima erant, & ipse multa
singulari industria adparabat.

Hactenus ea propemodum recensui, quae tyro-
cinis propria fuerunt. Postea ei mandatum est munus
& interpretandi Prophetica & Apostolica monu-
menta, & in templo concionandi. In hoc gradu cum
iam Doctor esset, quae fuerit eius militia, considerate.
Hic de Ecclesia & tota posteritate bene meritus est.

Primum quia in transferendis in sermonem Ger-
manicum libris Prophetieis magna fide, diligentia, &
assiduitate, Reuerendum uirum D. Lutherum adiunxit.
Etsi enim Lutherus Ebraeam linguam probe callebat,
tamen quia collationem iudiciorum sciebat non adper-
nandam esse, adhibuit uiros in ea lingua praecclare eru-
ditos Aurogallum, Crucigerum & Forsterum. Hos
& iudices in obscuris locis, & suae fidei, ac diligentiae
testes habere uoluit.

Praeterea cum esset in scribendo mira celeritas
Crucigeri, magnam partem enarrationum & concio-
num Lutheri excepit in scholis & in templis, quas
& breuibus notis uelocissime scribere, & postea rur-
sus integris syllabis ac distinctionibus redditae edere ma-
gnae industriae, & magni laboris opus fuit, quae in re
fidem ipsius probauit ipse Lutherus. Et teste Georgio
Rorario uiro integerrimo, a quo in hoc labore sem-

per adiutus est, etiam post Lutheri mortem fidem praestitit.

Eddidit & proprias lucubrations, in quibus aliquot Psalmos & Euangelium a Iohanne scriptum enarrat, in quibus uidet, eruditus & sapiens Lector non ambitiose cum ludere fingendis peregrinis interpretationibus, non offundere caliginem lectoribus ambiguo & improprio sermone, sed proprijs uerbis & perspicue unicam natiuam sententiam euolutam illustrare. Ut mores ita oratio fuit placida, recta, & casta, sed tamen copiosa, & quadam parsimonia ornatus & luminum, quae magno delectu miscbat, Atticam illam formam reserens.

Magna laus & haec est pietatis eruditionis, prudentiae, grauitatis, imò & Spiritus sancti in eo significatio, quod cum in his disidijs publicis, quae ut fit, laxant discipline frenos, multi passim nouas opiniones ambitione aut curiositate gignerent, ipse semper ab omnibus furoribus fanaticorum hominum abharruit, & custos fuit incorruptae doctrine, quae in Lutheri confessionibus expressa est.

Et quia prodest extare ad posteros testimonium ipsius, recitandam esse censui & confessionem, ipsius saepe repetitam cum aegrotaret, audientibus multis doctoribus, & collegis nostris. Adfirmavit enim se ipsius
me se

me se toto pectore amplecti consensum doctrinae in om-
nibus articulis, quem una uoce cum Luthero & Pa-
store huius Ecclesiae sonare solitus sit, seq; hunc con-
sensum ad Deum & filium Dei, & ad Prophetarum
& Apostolorum consuetudinem constanter allaturum
esse, Nec dubitare se hanc perpetuam esse sententiam
Catholicae Ecclesiae Dei, quam professus esset. Inchoa-
ta est ab eo enarratio symboli Niceni, in qua initio ad-
firmat se symbolum illud amplecti, deinde illustrat do-
ctrinam de tribus Personis, diligenter uniuersa anti-
quitate Ecclesiae considerata, Quare & alibi doctos
& bonos uiros eam lucubrationem probasse scio.
Deniq; mihi familiarissimi sermones ipsius noti sunt, in
quibus omnia Ecclesiae tempora repetebat, & errores
taxabat, quorum alij alijs temporibus in Ecclesia gras-
sati sunt, multi etiam subinde repullularunt. Serio
etiam oderat Cothurnos & ambigua dicta, quibus
sepe turbatae sunt Ecclesiae. Quoties uidi gementem,
si quando nouas insidias strui ueritati audiebat? Nec
tantum uox in docendo congruebat cum Ecclesia Dei,
sed etiam pectus, inuocatio, mores celebrabant Deum.

Ac talis cum esset, uestigia Dei in natura etiam
libenter considerabat, ac sepe dictum Platonis repe-
bat, gratiam de Deo famam in artibus sparsam esse, Et
illud Paulinum, Tam prope adesse Deum, serè ut ma-
nibus contrectari possit, Cernere se inquit presentiam
Dei

Dei in natura, qui prorsus ut artifex certo consilio singulis membris sua auxilia attribuit, & aduersus singula morborum genera peculiaria praesidia et remedia condidit. Conuincit etiam homines dicebat, ne casu existiment hunc mundum ex Chao temere confluisse, quia ordo in numeris, in discrimine honestorum & turpium, in motibus coelestibus, in uicibus temporum testaretur mentem aeternam architectatricem esse.

Adiungebat igitur ad ceteras artes Mathematicum studia, quorum initia degustarat apud Borneram. Sed hoc decennio tantum eis operae tribuit, ut inter artifices numerari potuerit, quod eo adfirmare possum, quia cum propter societatem horum studiorum magna inter nos familiaritas fuerit, & ingenium ipsius introspexi, & progressus eius uidi. Erat in eo & auditas discendi, & celeritas in percipiendo, & iudicij rectitudo, & laboris tolerantia & constantia animi, qua immorari inchoatis laboribus in numeris, & Geometrica subtilitate poterat. Erat assiduus in Euclidis demonstrationibus inuestigandis & eruendis. Saepe cum magna pars diei tribuenda esset alijs lectionibus, aut reipub, tamen in prandijs & coenis Eucliden collocabat in mensam, & in cum oculis & mente intuens pingebat inter edendum numeros aut figuras demonstrationi necessarias. Amici intentionem admirantes per totum dicebant hanc intentionem Archimedeam esse.

Legimus

Legimus enim Archimeden inter ungendum quasi oblitum cetera stetit, & ipso oleo pinxisse figuras. Iamq; in $\mu\epsilon\gamma\alpha\lambda\eta\ \sigma\omega\upsilon\tau\acute{\alpha}\xi\eta$ Ptolemæi uersabatur, ubi cum animaduerteret Alphonsinas tabulas conditas ex certis obseruationibus ante annos fere trecentos discrepare a Ptolemæicis, nec illas tamen cum nostri temporis obseruationibus congruere, ualde optare cepit emendationem tabularum, quæ ut institui posset, Reges & Principes ab his, qui autoritate ualent hortandi erant, ut artificibus ad eam rem delectus sumptus preberent. Cumq; obseruationum testimonia necessaria esse intellexeret, me orauit, ut fabricari machinas curarem, & me sumptibus adiunxit. Itaq; Regulas seu instrumentum Parallacticum Ptolemæi construxi, cuius duo sunt æqualia latera pedum denorum & ternorum, Item Quadrantem circuli, cuius semidiameter non minor est tribus cubitis, Ita ut utriq; instrumento perpendicularum seu $\kappa\epsilon\omega\sigma\iota\omicron\upsilon\eta$ cistule inclusum contra status uentorum artificiose adfixum sit gubernans iustam collocationem. Cepimus igitur unâ primum multis obseruationibus explorare ueram latitudinem huius oppidi, quam deprehendimus esse graduum unius & quinquaginta, & scrupulorum quatuor & quinquaginta. Deinde & motum Solis ex temporibus æquinoctiorum, ubi deprehendimus uernum æquinoctium se decem pene integris horis fieri tardius, quam ostendunt usitate computationes, sed autumnii æquinoctium parum a calculo discrepare.

Hic

His & similibus obseruationibus moti Copernici
cum magis admirari & amare cepimus, Eumq; secuti
nostras obseruationes cum omnibus precedentibus in
hoc genere contulimus, in qua consideratione animad-
uertimus anni ueram seu adparentem magnitudinem
eius, quem Copernicus Temporalem, Graeci $\tau\epsilon\pi\omicron\tau\iota\kappa\omicron\varsigma$
latini uertentem dicunt, nunc iterum maiorem esse,
quam uel Albategnij uel Alphonsi temporibus, ac pene
rursus aequalem factam ei, quam Ptolemicus prodidit,
uidelicet praeter dies integros 365, horarum 5, &
scrupulorum primorum 53 unius horae, Cum reditus
Solis ad medium aequinoctium non superet horas 5
scrupula 49 cum triente unius scrupuli, At reditus
Solis ad eandem stellam fixam excedit quadrantem dici
pene sextante unius horae aequinoctialis, Quem annum
licet Aseotegida nominare, Belli tempore cum
non impediretur prelectionibus, ut molestiam leniret,
plus temporis tribuit obseruationibus, in quibus non
solum nostris machinis maioribus, sed etiam alijs mi-
noribus utebatur, quas tunc fabricari curauerat. Loca
igitur stellarum fixarum multarum obseruauit, quae
ipsius manu annotata habemus. Opticon etiam probe
intellexit, ut opera eius generis ipsius manu descripta
ostendunt. Nam & Rhetici lucubrationem et Alhaseis
sua manu descripsit, ubi multa $\text{A}\nu\gamma\alpha\gamma\epsilon\lambda\lambda\alpha\tau\alpha$ quae
deceant addidit.

¶ Sed

Sed quia longiorem commemorationem hoc tem-
pus nobis non concedit, pauca de postremo eius acti-
dicam. Meministis eum decumbere plus tribus men-
sibus sine spe recuperanda ualitudinis. Erant enim ex-
tinctæ uires uentriculi, & nutrimentum in humorem
enclancholicum uertebatur, quem copiose reijciebat.
Ita paulatim contabuit, cum quidam cerebri uires usq;
ad extremum halitum integerrimæ essent. His tribus
mensibus quale theatrum fuerunt eius uirtutes? Nulli
fremitus erant, nulla indignatio, sed quia mens obedi-
re Deo decreuerat, & læta consuetudinem cœlestis
Ecclesiæ expectabat, mores erant placidi, quales esse
solebant, sermones etiam pleni pietatis & suauitatis.

Nec studia prorsus omisit. Dies ita ei distributa
erant, quantum in illa morbi seuericia fieri potuit. Mane
filios duas ad se uocabat, ac iubebat recitare precati-
ones, ipse suam inuocationem, suos gemitus & lachry-
mas pro Ecclesiâ, pro seipso, pro natis miscbat, Sæpe
hæc uerba repetens. Inuoco te omnipotens Deus, æ-
ternæ & unice Pater Domini nostri Iesu Christi, con-
ditor cœli & terre, & hominum & Ecclesiæ tuæ,
una cum filio tuo cœterno domino nostro Iesu Chris-
to, & Spiritu sancto, Sapiens, bone, iuste, uerax,
misericors, caste, liberrime, custos Ecclesiæ, misere
mei, & remitte mihi omnia mea peccata propter Ie-
sum Christum filium tuum, crucifixum pro nobis &
resuscita.

resuscitatum, λόγον καὶ ἐκὼς σου δίδωμι, quem
uoluit pro nobis esse uictimam, καὶ μετὰ καὶ
ἐκείτω mirando & inenarrabili consilio, Sanctifica
me Spiritu sancto tuo, serua in his regionibus Ecclesie
reliquias, non sinas extingui lucem Euangelij tui. Fac
etiam meos orphanos uasa misericordie. Inuoco te
quanquam languida & imbecilli fide, sed fide tamen.
Credo fili Dei domine Iesu Christe promissioni tue,
quam sanguine tuo & resurrectione obsignasti. Ad
iuua me, erige mecum pectus fide. Has ipsas uoces sepe
eum repetere multi audiimus. Deinde filias alloque-
batur, & inculcabat aliquam doctrine partem. His
dimissis ipse redibat ad operas institutas. Nam morbi
tempore absoluit uersionem libri Lutheri de ultimis
uerbis David. Reliquum tempus tribuebat alias le-
ctioni Psalmorum, alias Ptolemæo, Theoni, Euclidi,
Epitomæ Regionontani. Et cum diu foris contempla-
tus esset coelum, tandem rursus uelut ingressus coelum,
filium Dei dominum nostrum Iesum Christum compel-
labat, & usitatam inuocationem & confessionem re-
petebat. Sermones cum amicis erant, quales antea su-
erant de omnibus doctrine partibus, de miranda Ec-
clesie gubernatione, de immortalitate, de spe nostre
consuetudinis in Ecclesia cœlesti. Die sexto Nouembris
Chasma in cœlo ualde conspicuum fulsit ab ortu æstiuo
uersus brumalem occasum sparsum, quod late conspe-
ctum est, & flammæ alicubi in terram delapsæ rursus
in aëre

in aërem euolarunt. Id ipse etiam noctu uiderat, ita
cubans ut eam cœli partem intueri posset. Eo motus
prodigio, cum quidem tunc uires eius ualde languefa-
ctæ essent, admodum moesta oratione, cum postridie
ad eum uenissemus, deplorauit Ecclesiæ dissipationes, et
uenturos motus prædixit, ac decem dies reliquos, qui-
bus superstes fuit, consumpsit, ut solebat, in inuocatione
& confessione.

Ita inter uota tranquillo animo die Nouembris
sedecimo, Anno 1548 decessit ex hac mortali uita
Caspar Crucigerus uir excellens ingenio, eruditione,
agnitione uera Dei, sapientia & omnium uirtutum
laude. Qui cum fruatur cœlestis Ecclesiæ consuetudi-
ne, ipsi quidem gratulemur tam placidam migratio-
nem, sed nostra causa doleamus. Nos enim magno or-
namento orbati sumus. Verum testimonia suæ senten-
tiæ, & studiorum, uitæq; exemplum nobis reliquit.
Hæc ad usum nostrum transferamus, confirmemus nos
eius scriptis, & imitemur studia, mores, pietatem.
Ideo Deus immensa misericordia Ecclesiæ dat aliquos
excellentes Doctores, ut eorum uoce & literis alij
crudiantur & confirmentur, & exemplis ad pietatem
accendantur. Simul igitur & Deo gratias agam
mus, quod talem nobis dedit Collegam & Do-
ctorem, & ipsius Crucigeri laborib. fru-
amur, & uitæ studiorumq; exem-
pla sequamur.

DIXI.

B